कैलारी गाउँपालिकाको
लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति २०७६

स्वीकृत मिति :२०७६/०४/०३

कैलारीगाउँपालिकाको

लैङ्गिक समानता न्याय तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति २०७६

१. भुमिका

नेपालको सन्दर्भमा सामाजिक वञ्चितीकरणले सामाजिक विकास क्रमसँगै वर्षौंदेखि जातजाति, जनजाति, लिङ्ग, अपाङ्गता, उमेर तथा धर्मका आधारमा विभेद गरिएका कारण पछाडी परेका वा पारिएका समुहहरूको अवस्थालाई चित्रण गर्दछ । सामाजिक वञ्चितीकरणमा परेका समुहहरूमा महिला, दलित, आदिवासी जनजाति, मधेशी, मुस्लिम, बालबालिकाहरू, ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू तथा भौगोलिक रूपले दर्गम क्षेत्रमा बसेका जनतालाई लिइएको छ । .

स्थानीय स्तरमा रहेका सार्वजनिक औपचारिक संस्थामा एवम् समुदाय तथा घर-परिवार जस्ता सामाजिक अनौपचारिक संस्थाहरूमा वञ्चितीकरण स्पष्ट रूपमा विद्यमान रहेको देखिन्छ । त्यसै गरी लैङ्गिक सम्बन्धहरूसबै सामाजिक समुहहरूमा विभेदका भिन्न-भिन्न परिमाणमा विद्यमान रहेका छन् । सबै महिलाहरूले विभेद भोगिरहेका छन् तर वञ्चित समुदायका महिलाहरूले अझ धेरै प्रकारका विभेद भोगिरहेका छन् .

कैलारीगाउँपालिका पनि एक बहुजातीय, बहुभाषिक, बहुधार्मिक एवम् बहुसाँस्कृतिक युक्त गाउँहो । प्रत्येक समुदाय, जातजातिहरुको समानुपातिक, सन्तुलित र न्यायसँगत प्रगति हुन सके मात्रै गाउँमा दिगो शान्ति र उन्नति प्रत्याभूत हुन्छ भन्ने मान्यतामा गाउँपालिका पूर्ण विश्वस्त छ । .

गाउँमा विद्यमान लैङ्गिक, जातीय असमानता, विभेदयुक्त व्यवहार र मान्यता, महिला हिंसा, महिला शोषण तथा उत्पीडन, गरिवी, आदि जस्ता विसंगतिहरुलाई निरुत्साहित गर्न, नेपाल सरकारद्धारा राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा लैगिक समानता र सामाजिक समावेशीकरणको पक्षमा अभिव्यक्त विभिन्न प्रतिवद्धताहरुलाई कार्यान्वयन गर्ने प्रयासलाई निरन्तरता दिदै स्थानीय सरकार, गैर सरकारी क्षेत्र, निजी क्षेत्र तथा नागरिक समाज र दातृ निकाय समेतको सहयोग परिचालन गरी उल्लेख्य कार्यहरु भएका छन् ।

नेपालको संविधान, २०७२ मा राज्यको दायित्व, निर्देशक सिद्धान्त तथा नीतिअन्तर्गत सामाजिक न्याय र समावेशीकरण सम्बन्धी नीति उल्लेख गरेको छ । जहाँ महिला, दलित, आदिवासी जनजाति, मधेशी, उत्पीडित, उपेक्षित र अल्पसङ्ख्यक समुदाय, पिछडिएका क्षेत्रलगायतका समस्याहरूलाई सम्बोधन गर्न समावेशी र लोकतान्त्रिक व्यवस्था अवलम्बन गरिनेछ । साथै राज्य संरचनाका सबै अङ्गहरूमा मधेशी, दलित, आदिवासी जनजाति, महिला, मजदुर, किसान अपाङ्गता भएका व्यक्ति, पिछडिएका वर्ग र क्षेत्र सबैलाई समानुपातिक समावेशीका आधारमा सहभागी गराउने व्यवस्था गरिएको छ ।.

नेपालको संविधान २०७५ अनुसार राज्यको संरचना संघ, प्रदेश र स्थानीय गरी तीन तहको हुने (धारा ५६) र राज्यशक्तिको बाँडफाँट तीनवटै तहमा रहने व्यवस्था गरेको छ । संविधानको अनुसुचीमै स्थानीय तहलाई एकल र साझा अधिकारहरु प्रष्ट रुपमाले उल्लेख गरिदिएको छ । आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्र रही नीति, कानुन तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्ने अधिकार पनि स्थानीय तहलाई दिएको छ ।

संविधान र कानुनकायी विविध तथ्यहरुलाई मध्यनजर राखी गाउँपालिकाले महिला, बालबालिका, पछाडि परेको वर्गहरुलाई विकासको मूल प्रवाहमा ल्याई समावेशी विकास गर्न प्रयास गरिरहेको छ । अतः कैलारीगाउँ क्षेत्रभित्र संचालन हुने कार्यक्रम/आयोजनाहरुको लागि मार्गदर्शन हुने गरी यस गाउँपालिकाले मुख्य लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति बनाउने उद्देश्य राखी .... औं गाउँ सभाले यो नीति जारी गरेको छ । यस

नीतिका प्रमुख उपयोगकर्ताहरू गाउँ भित्र रहेका सबै सरकारी, गैरसरकारी निकाय र दातृ निकायको सहयोगमा संचालन भएका कार्यक्रम र समुदायस्तरका संस्थाहरू हुनेछन् ।

२. दीर्घकालीन सोंच(Vision)

गाउँमा जातीय र लैंगिक भेदभाव मुक्त समतामूलक, समृद्ध र न्यायपूर्ण समाजको निर्माण गर्ने ।

४. लक्ष्य (Goal)

लैंगिक तथा सामाजिक समतामूलक विकासको माध्यमबाट लैङ्गिक तथा सामाजिक सम्वन्धमा सुधार ल्याई गरिबी न्युनीकरण गर्ने ।

४. उद्देश्य

४.१. कैलारीगाउँपालिका भित्र रहेका सम्पूर्ण सार्वजनिक संस्थागत संरचनाहरुलाई लैंङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरणका विषयमा संवेदनशील हुन अभिप्रेरित गर्ने ।

४.२. संस्थागत एवम् कार्यक्रमगत रूपमा समावेश गर्ने गरी लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशी उत्तरदायी वजेट अवधारणालाई गाउँपालिकाको कार्यक्रम/आयोजनहरुबाट सुनिश्चित एवं प्रभावकारी रूपमा लागू गर्ने ।

४.३. महिला, बालबालिका, गरिब तथा वञ्चित समूहका मानिसहरूको आवश्यकता र चाहनाप्रति अझ बढी संवेदनशील, उत्तरदायी, जबाफदेही हुन सरोकारवालाहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।

४.४. गाउँपालिकाको वार्षिक/आवधिक योजना, कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन गर्दा लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरणका विषयमा संवेदनशील, उत्तरदायी, जफावदेही बन्न मार्गनिर्देश गर्ने ।

४.५. नागरिकहरु विशेष गरी महिला, बालबालिका, गरिब तथा वञ्चितीकरणमा परेका समूहका मानिसहरूको क्षमता विकास गरी यी वर्गहरुको गाउँको विकास प्रक्रियामा सक्रिय सहभागिता सुनिश्चित गरी समावेशी विकास प्रक्रियालाई संस्थागत गर्ने ।

यो नीति र रणनीतिको कार्यान्वयनले लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरणलाई गाउँपालिकाको कार्यक्रममा दिगो रूपमा मूलप्रवाहीकरण गर्न मद्दत गर्नेछ ।

५. प्रमुख नीतिहरु

कैलारीगाउँपालिकाको लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति २०७६ को प्रमुख नीतिहरु देहाय अनुसार रहेको छ ।

५.१. मौलिक हकमा उल्लेखित नागरिकका हकहरुलाई गाउँवासीहरुको पहुँचमा पुऱ्याउनेगरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।

५.२. पछाडि परेका वर्ग, समुदाय र क्षेत्रका नागरिकको विकासका लागि कार्यक्रमहरुलाई कार्यान्वयन गरी समानुपातिक विकास गरिनेछ ।

५.३. विकासलाई सामाजिक समावेशीकरण र लैंङ्गिकिकरण गरिदै लगिनेछ ।

५.४. महिला, बालबालिका, दलित, आदिवासी जनजाति, उत्पीडित, विपन्न वर्ग तथा अपाङ्गता भएका नागरिकको समानुपातिक सहभागितातर्फ कार्य गरिनेछ ।

५.५. महिला, बालबालिका, दलित, आदिबासी जनजाति, मुस्लिम, विपन्न तथा पिछडिएको वर्गहरुको सशक्तीकरण गर्दै लगिनेछ ।

५.६. महिला, बालबालिका, आदिबासी जनजाति, मानव अधिकारलगायतका क्षेत्रमा नेपालले अनुमोदन गरेका संयुक्त राष्ट्रसंघ तथा अन्तर्राष्ट्रिय घोषणालाई स्थानीयकरण गर्न सोका प्रावधानहरु प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गरिनेछ ।

५.७. लैङ्गिकतामा आधारित हिंसा, भेदभाव र बहिष्करणको अन्त्य गर्ने नीतिलाई प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गरिनेछ ।

५.८. सबै नागरिकको अर्थपूर्ण सहभागितामा यस गाउँपालिकाको समावेशी विकास गर्ने नीति अख्तियार गरिनेछ ।

५.९. वालमैत्री स्थानीय शासन अबलम्बन गरिनेछ ।

५.१०. आदिवासी जनजाती, .दलित समुदाय पिछडावर्गका भाषा तथा संस्कृतिको संरक्षण एवं सम्वर्द्धन गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।

६. रणनीति

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको मूलप्रवाहीकरण एकांगी रूपमा हुन सक्तैन । यसका लागि विकेन्द्रित शासन प्रणाली, कुशल सेवा प्रवाह र संस्थागत संयन्त्रको आवश्यकता पर्दछ । विकेन्द्रीकरण, सहभागितात्मक विकास र सामाजिक वहसकै प्रक्रियाबाट लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणका सवालहरूलाई सम्बोधन गर्न सकिन्छ । यस रणनीतिमा गाउँपालिकाको कार्यक्रमको समग्र संरचना र कार्यक्रमले सुधार गर्न चाहेको क्षेत्र भित्र पर्ने कार्यप्रणालीलाई अरु बढी लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण मैत्री बनाउन आवश्यक व्यवस्था गरेको छ ।

गाउँपालिकाको शासन प्रकृयामा लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण रणनीतिहरु निम्न बमोजिम हुनेछन्

६.१. स्थानीय शासन प्रक्रियामा सबै सामाजिक समूहका नागरिकहरूको अधिकाधिक सहभागिता सुनिश्चित गर्न संस्थागत संयन्त्र, प्रतिनिधित्व प्रणाली र कार्यक्षेत्रगत शर्त निर्धारण गर्ने ।

६.२. गाउँ क्षेत्रमा विद्यमान लैङ्गिक तथा सामाजिक विभेद कम गर्न सामुदायिक सचेतना र सशक्तीकरणको निमित्त सामुदायिक संस्थाहरु (भलमन्सा, टोल विकास संस्था, महिला, बञ्चितीकरणमा परेका वर्गहरुको समुह, पारा लिगल, फेडरेसन, बाल क्लब र गिाउँनी समुह आदि) को परिचालन गरी लैङ्गिक तथा सामाजिक भेदभाव न्यूनीकरण गर्ने ।

६.३. बञ्चितीकरणमा परेका वर्गहरुको क्षमता अभिवृद्धि गरी गाउँपालिकामा समावेशी विकास पक्रियालाई स संस्थागत गर्ने ।

६.४. लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (लैससास) का लागि संस्थागत तथा व्यक्तिगत दुबैथरी क्षमता विकासका क्षेत्र पहिचान गरी कार्यान्वयन गर्ने ।

६.५. गाउँपालिकाको सेवा प्रवाह संयन्त्र तथा प्रक्रिया लैंगिक तथा सामाजिक समावेशी मैत्री हुने गरी सुधार गर्ने ।

६.६. स्थानीय शासनसँग सम्बन्धित विभिन्न नीतिहरूको लैससासको दृष्टिकोणबाट पुनरावलोकन तथा विकासमा जोड दिने ।

६.७. गाउँपालिकाका लागि उपयुक्त सहयोग प्रदान गर्न केन्द्रीय सरकार, प्रदेश सरकारसँग नियमित वहश पैरवी र समन्वय गर्ने ।

७. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति कार्यान्वयन व्यवस्था

क. कानुनी व्यवस्था

कैलारीगाउँपालिकाको लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति कार्यान्वयनका लागि देहायका विषयमा कानुनी व्यवस्था गरिनेछ ।

१. कैलारीगाउँपालिकाको विषयगत समिति कार्यसञ्चालन कार्यविधि

२. टोल विकास समिति परिचालन कार्यविधि

४. उपभोक्ता समिति परिचालन कार्यविधि

४. गाउँ स्तरीय महिला/अपाङ्ग सञ्जाल परिचालन कार्यविधि

५. वालमैत्री स्थानीय शासन अवलम्बन फ्रेमवर्क (ढाँचा)

ख. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति कार्यान्वयनका लागि संस्थागत संरचना, प्रतिनिधित्व प्रणाली र कार्यक्षेत्रगत शर्त

गाउँपालिकाले लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीतिलाई प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्न र स्थानीय शासन प्रक्रियामा सबै सामाजिक समूहका नागरिकहरूको अधिकाधिक सहभागिता सुनिश्चित गर्न देहाय बमोजिमका संस्थागत संयन्त्र, प्रतिनिधित्व प्रणाली र कार्यक्षेत्रगत शर्त निर्धारण गरिनेछ ।

क. वस्ती/टोल स्तर

संस्थागत संयन्त्र	प्रतिनिधित्व	कार्यक्षेत्र
टोल विकास समिति	प्रत्येक वडामा टोल-टोलका सबै घर-परिवारहरूलाई समेट्ने गरी टोल तहको सामुदायिक संस्था गठन गरिनेछ । टोल विकास संस्था विद्यमान भएको टोलमा सोलाई नै सुदृढ गर्दै लगिनेछ र नभएको टोलमा नयाँ गठन गरिनेछ । टोल विकास संस्थाको अध्यक्ष, सचिव र कोषाध्यक्ष मध्ये कम्तिमा एक पदमा महिलाको सहभागिता हुनेछ । अन्य व्यवस्था टोल विकास संस्था परिचालन	गाउँको योजना तर्जुमा, कार्यान्वय, अनुगमन, लाभको बाँडफाँटमा संस्थागत सहभागिता

	कार्यविधिले निर्धारण गरिनेछ ।	
वाल क्लब गठन (विद्यालय स्तरमा)	माध्यमिक विद्यालयमा विद्यालय स्तरीय वाल क्लब गठन गरिनेछ । वाल क्लब गठन र परिचालन सम्बन्धी व्यवस्था वालमत्री स्थानीय शासन अवलम्बन ढाँचा (फ्रेमवर्क) ले तोके बमोजिम हुनेछ ।	वालवालिकाको सर्वाङ्गिण विकासको लागि वाल क्लवको परिचालन, वालवालिकाको सर्वाङ्गिण विकासको लागि नीति निर्माण र कार्यक्रम तर्जुमामा वडा मार्फत आवाज उठाउने ।

ख. वडास्तर

संस्थागत संयन्त्र	प्रतिनिधित्व	कार्यक्षेत्र
टोल विकास वडा सञ्जाल	वडाभित्र रहेका सबै टोल विकास समितिका अध्यक्ष, सचिव र कोषाध्यक्षहरु सम्मिलित समिति	वडाभित्रका सबै टोल विकास समितिहरुको सञ्जालको रुपमा नीति निर्माण, समस्या पहिचान र समाधानमा भुमिका खेल्ने
वडा वाल सञ्जाल	वडाभित्र रहेका विद्यालहरुमा रहेको बालक्लवमा आवद्ध वालवालिकाहरुको प्रतिनिधिमुलक रुपमा वडा स्तरमा वडा वाल सञ्जाल रहनेछ ।	वडाभित्र रहेका वालक्लवहरुको क्षमता अभिबृद्धि गर्ने, रचनात्मक कृयाकलापहरु संचालन गर्ने, नीति निर्माणमा पहश पैरवी गर्ने
वडा महिला सञ्जाल	वस्तीस्तरमा रहेका महिला सामुदायिक संस्था, समुहहरुको प्रतिनिधित्वमुलक सञ्जालको रुपमा वडा महिला सञ्जाल रहनेछ ।	वडाभित्रका महिला सामुदायिक संस्था/समुहहरुको क्षमता अभिबृद्धि गर्ने, नीति तथा कार्यक्रममा

ग. पालिका स्तर

संस्थागत संयन्त्र	प्रतिनिधित्व	कार्यक्षेत्र
गाउँस्तरीय सामाजिक न्याय तथा सामाजिक समावेशीकरण निर्देशक समिति	संयोजकः गाउँपालिका अध्यक्ष उपप्रमुखः सदस्य सामाजिक विकास समिति संयोजकः सदस्य विभिन्न गाउँपालिका स्तरीय सञ्जालका संयोजकहरु : सदस्य गाउँभित्रका सुरक्षा निकायका प्रमुखः सदस्य प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतः सदस्य सचिव	गाउँभित्र सामाजिक न्याय कायम गर्न र विकास प्रकृयामा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीताको सुनिश्चित गर्न आवश्यक स्थानीय कानुन निर्माण, कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यान्वयनको अनुगमन, नियमन, निर्देशन तथा समन्वय सम्बन्धि सम्पूर्ण कार्य निर्देशक समितिले गर्नेछ ।
सामाजिक विकास समिति	गाउँकार्यपालिकाको कुनै सदस्यको संयोजकत्वमा गाउँसभाका सदस्यहरु मध्येबाट निर्वाचित सदस्यहरुः सदस्य सामाजिक विकास शाखा प्रमुखः सदस्य सचिव	सामाजिक न्याय, लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी कानुन तथा कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यान्वयनको अनुगमन, समन्वय
गाउँ टोल विकास सञ्जाल	गाउँको टोल/वस्तीहरुमा गठन भएका टोल विकास समितिहरु	नागरिकको आवाज र समस्यालाई योजना तर्जुमा प्रकृयामा, नीति निर्माणमा

		र कार्यान्वयनमा सहयोग गर्ने र वहश पैरवी गर्ने
गाउँ वाल सञ्जाल	गाउँभित्र रहेका वालक्लबहरुको प्रतिनिधिहरु रहेको गाउँ वाल सञ्जाल रहनेछ ।	गाउँभित्रका वाल अधिकार, वाल संरक्षण, वाल अधिकार र समग्र वाल अधिकारका क्षेत्रमा पैरवी गर्ने, वालवालिकाको संर्वाङ्गिण विकासमा सञ्जालले सहयोग पुऱ्याउनु ।
गाउँ महिला सञ्जाल	गाउँ भित्र रहेका महिलाहरुको विभिन्न समुह/सामुदायिक संस्थाबाट प्रतिनिधिहरुको सहभागितामा गाउँ महिला सञ्जाल रहनेछ ।	महिलाहरुको समग्र विकासमा गाउँपालिकालाई नीति निर्माणमा, लक्षित कार्यक्रम तथा योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा सहयोग र समन्वय गर्ने, वहश र पैरवी गर्ने ।
गाउँ फरक क्षमता भएका व्यक्तिहरु (अपाङ्ग) समिति	गाउँ भित्र रहेका सबै प्रकारका फरक क्षमता भएका नागरिकहरुको भेलाले तोकिए बमोजिम समिति गठन गरिनेछ ।	गाउँमा रहेका फरक क्षमता भएका नागरिकहरुको आवाज बुलन्द गर्ने, नीति निर्माणमा वहश पैरवी गर्ने र लक्षित कार्यक्रम तर्जुमा तथा कार्यान्व्यनमा सहयोग र समन्वय गर्ने ।

****